

Vergaderjaar 2006–2007

29 697

Gebiedsgerichte economische perspectieven en Interdepartementaal beleidsonderzoek Regionaal Economisch Beleid

25 017

Versterking ruimtelijk-economische structuur

Nr. 13

BRIEF VAN DE MINISTER VAN ECONOMISCHE ZAKEN

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 12 juli 2007

Hierbij informeer ik u over de stand van zaken met betrekking tot de uitvoering van Kompas voor het Noorden, de uitvoering van de Langman-afspraken en de start van het programma «Koers Noord, op weg naar Pieken».

In het Algemeen Overleg van de Vaste Kamercommissie voor Economische Zaken van 5 juli 2001 heeft staatssecretaris Ybema u een jaarlijkse rapportage toegezegd over de voortgang van Kompas voor het Noorden en de zogenaamde Langman-afspraken. De vorige keer dat u deze rapportage ontving, was bij brief van 13 december 2005 (Kamerstuk 2005–2006, 25 017, 55).

In het bestuurlijk overleg met het Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN) van 18 juni 2007 is gezamenlijk geconcludeerd dat de nu voorliggende rapportage de laatste is, die u in deze vorm ontvangt.

In het kader van de Langman-afspraken is door mijn ministerie tot en met 2006 financiering toegezegd voor het Kompas-programma. Tevens zijn afspraken gemaakt over de inzet van Europese Structuurfondsen tot en met 2006.

Het Kompasprogramma is per 31 december 2006 in feite beëindigd. Weliswaar loopt de uitvoering nog door, maar er kunnen geen nieuwe projecten meer worden gecommiteerd. Om die reden is een jaarlijkse rapportage in de huidige vorm niet meer opportuun.

Met het eindigen van dit deel van de afspraken is tevens de noodzaak van een brede jaarlijkse rapportage over de voortgang van de Langman-afspraken vervallen. Dit geldt natuurlijk ook voor een breed bestuurlijk overleg over deze afspraken. Lopende afspraken met andere ministeries, zoals de afspraken over infrastructuur, die in het kader van het jaarlijkse MI(R)T aan de orde komen, worden uiteraard op reguliere wijze voortgezet.

Voor het overzicht van de afspraken en de mutaties daarin verwijs ik u naar Bijlage II¹.

¹ Ter inzage gelegd bij het Centraal Informatiepunt Tweede Kamer.

Hieronder ga ik in paragraaf 1 in op de economie van het Noorden. In paragraaf 2 presenteer ik de resultaten van het programma Kompas voor het Noorden. In paragraaf 3 ga ik in op het nieuwe programma «Koers Noord, op weg naar Pieken»; het noordelijke Pieken in de Delta-programma voor 2007–2010.

1. De economie van het Noorden¹

Na de geringe economische groei in de periode 2002–2003 is de productie in 2004–2005 weer met 1,5% gegroeid; 0,3 procentpunt minder dan het landelijke cijfer. Volgens ramingen zal de groei in 2006 en 2007 gelijke tred houden met die van de nationale economie. Dit beeld sluit aan bij het beeld uit de vorige brief (december 2005) waaruit bleek dat de noordelijke economie er steeds sneller in slaagt om mee te profiteren van oplevingen in de wereldeconomie, vooral dankzij een toegenomen exportoriëntatie van het noordelijk bedrijfsleven. Deze volgt met name uit de sterk exporterende chemische, elektrotechnische en voedingsmiddelenindustrie en de zakelijke dienstverlening.

De toename van het aantal vestigingen in Noord-Nederland lag in de afgelopen jaren boven het landelijk gemiddelde, zowel dankzij het hoge percentage starters als door het hoge percentage van neveninvesteringen en dochterondernemingen van bestaande bedrijven. Ook het aantal researchbedrijven groeide, zij het een stuk minder hard dan landelijk. Wel is het percentage starters nog gevoelig voor de economische conjunctuur.

Ondanks de economische teruggang in de periode 2003–2005, waarin de vraag naar arbeid daalde, was de werkgelegenheidsontwikkeling in Noord-Nederland over deze periode en over geheel 2000–2005 iets gunstiger dan die voor Nederland als geheel. Ook voor 2006 en 2007 is de verwachting dat de werkgelegenheidsgroei in het Noorden iets hoger zal zijn dan landelijk. Wel is door de noordelijke sectorstructuur de werkgelegenheidsontwikkeling op lange termijn nog steeds wat kwetsbaarder dan de landelijke werkgelegenheid. Dit komt omdat landbouw en industrie nog steeds relatief sterk vertegenwoordigd zijn in het Noorden. In deze sectoren neemt de werkgelegenheid al lange tijd af.

Ook voor wat betreft het arbeidsaanbod ontwikkelt het beeld zich gunstig. In het Noorden treden meer mensen tot de arbeidsmarkt toe dan landelijk en deze trend zal zich naar verwachting ook in 2007 voortzetten. Hierdoor loopt het zogenaamde faseverschil (het verschil tussen het regionale en het nationale participatiecijfer) gestaag terug. Door de toename van de noordelijke beroepsbevolking gaat de werkloosheidsdaling wel iets minder snel dan in de rest van Nederland. Niettemin laat de werkloosheid sinds 2005 wel een forse daling zien. Naar verwachting zal in 2007 het werkloosheidspercentage in het Noorden 7,3% bedragen versus 4,5% landelijk.

2. Voortgang van het Kompasprogramma

2.1. Algemeen

Het programma Kompas voor het Noorden is ultimo 2006 beëindigd, althans voor wat betreft subsidietoekenningen door het Ministerie van Economische Zaken. Wel kunnen er in principe tot 1 juli 2008 nog gelden uit Europese Structuurfondsen (EFRO doelstelling 2-programma 2000–2006 voor «regionale concurrentiekracht») aan projecten worden toegekend. Het gaat hier nog maar om een beperkt bedrag (ca. € 4 miljoen).

¹ De cijfers uit bovenstaande paragraaf zijn afkomstig uit de Noordelijke Arbeidsmarkt Verkenning, Rijksuniversiteit Groningen, 2007.

Hieronder ga ik in hoofdlijnen in op de voortgang op programmaniveau. Voor meer details verwijs ik u naar Bijlage I¹.

2.2. Voortgang op programmaniveau: doelstellingen gehaald

Het budget voor het programma is volledig gecommiteerd; er is zelfs sprake van enige overcommitting. De ervaring leert dat de uiteindelijke subsidiabele bestedingen en de daarmee samenhangende uitbetalingen lager uitvallen dan was voorzien bij de committeringen. Redenen hiervoor zijn onder meer het lager uitvallen van de kosten van aanbestedingen en het uiteindelijk niet doorgaan van projecten of delen ervan. Zo kan er een aanzienlijk bedrag aan vrijval ontstaan. Met het SNN is afgesproken, dat afhankelijk van de vrijval een bedrag van € 20 à € 25 mln. aan EZ-Kompasmiddelen ingezet zal worden voor het noordelijke Pieken in de Delta programma «Koers Noord, op weg naar Pieken» dat in 2007 van start gaat. Dit is in lijn met de wens van de Tweede Kamer (motie Van Dijk, vergaderjaar 2004–2005, Kamerstuk 29 697, nr. 9).

De effecten van het programma zijn gemeten in het investeringsvolume dat door het programma is losgekomen, alsmede de gerealiseerde werkgelegenheid.

Voor beide effectindicatoren worden de streefcijfers naar verwachting royaal gehaald. In de periode 2000–2006 zijn voor zo'n 4,9 mld. euro publieke en private investeringen gedaan en zijn ruim 18 500 banen gecreëerd. Ook als dit laatste cijfer wordt gecorrigeerd, ondermeer voor effecten die ook zonder het programma zouden zijn ontstaan, resulteert nog een toename van de werkgelegenheid van tussen de 13 000 en 18 000 banen, zo blijkt uit berekeningen van EIM.

2.3. Voortgang op deelprogrammaniveau: doelstellingen in meerderheid gehaald.

Het Kompas van het Noorden kende drie deelprogramma's: economische kernzones/versterking marktsector («Markt»), stedelijke centra («Stad») en landelijk gebied («Land»). Doelstellingen van die drie programma's zijn respectievelijk: (1) versterkte economische groei (door beter vestigingsklimaat, versterkte concurrentiekracht, concentratie van wonen en werken en aansluiting op de hoofdinfrastructuur); (2) verdergaande concentratie van wonen en werken ten behoeve van stedelijke economie en draagvlak voor voorzieningen; en (3) het creëren van een aantrekkelijke leefomgeving als essentiële voorwaarde voor een evenwichtige ontwikkeling van het Noorden.

Ook ten aanzien van de deelprogramma's geldt, dat de doelstellingen op de drie deelprogramma's gemiddeld zijn gehaald.

De investeringen in de programma's «Markt» en «Land» waren boven verwachting. In het deelprogramma «Stad» bleef het percentage investeringen wel onder het streefcijfer. Dit is echter te verklaren uit het feit dat relatief veel toekenningen zijn gedaan aan kennisinfrastructuur zoals Astron Lofar en het instituut voor toegepast watertechnologisch onderzoek Wetsus. Deze projecten kennen een verhoudingsgewijs hoog subsidiepercentage, en daarom een lagere vermenigvuldigingsfactor voor overige publieke en private investeringen.

Op langere termijn mag van deze investeringen een grotere spin off verwacht worden. Zo heeft de toekenning aan Wetsus de opmaat gevormd voor erkenning van Wetsus als onderdeel van een Technologisch Top Instituut in 2007. Daarmee zullen Wetsus en de daarbij behorende fysieke faciliteiten voor gemeenschappelijk onderzoek naar verwachting een belangrijke impuls gaan vormen voor excellente toepassingen op het gebied van watertechnologie in de komende jaren.

¹ Ter inzage gelegd bij het Centraal Informatiepunt Tweede Kamer.

Ook ten aanzien van de werkgelegenheid zullen de resultaten in de deelprogramma's deels nog zichtbaar worden op wat langere termijn. In het deelprogramma «Land» is bijvoorbeeld vooral sprake geweest van investeringen in toeristische infrastructuur zoals in het Friese Merengebied. In het kader van dit project zijn vijf aquaducten gefaciliteerd. Dit zijn vooral voorwaardenscheppende investeringen waarvan het werkgelegenheidseffect pas later optreedt.

In de laatste vijf kwartalen konden, behalve aan Wetsus en Astron Lofar, subsidies worden toegekend aan een aantal aansprekende projecten zoals Energy Valley en Sensor Universe, upgradering van het TT-circuit in Assen, kenniscampussen en de Blauwe Stad. Verder werd een brede range aan projecten en regelingen ondersteund zoals revitalisering van bedrijventerreinen en bedrijfsgerichte regelingen ten behoeve van innovatie, investeringen en export.

3. Koers Noord, op weg naar Pieken

3.1 Van achterstandsbenadering naar benutten kracht van de regio

Met de beëindiging van Kompas voor het Noorden wordt een omslag gemarkeerd in het regionale ontwikkelingsprogramma. Net als in andere regio's in Nederland zal vooral worden uitgegaan van de kansen en de kracht van de regio en staat niet langer het wegnemen van achterstanden centraal. De gunstige ontwikkelingen met betrekking tot de bedrijvendynamiek, maar zeker ook de kracht van een aantal kansrijke, innovatieve sectoren rechtvaardigen die aanpak. In Noord-Nederland zal daarom in de periode 2007–2010 een Pieken in de Delta-programma worden uitgevoerd. Dat programma zet in op het realiseren van kansen van nationaal belang en het wegnemen van knelpunten daarvoor.

Wel zal binnen het programma nog een extra inspanning worden gedaan om de transitie naar de kenniseconomie nog extra te ondersteunen. Dit is in overeenstemming met de wens van de Kamer. Deze constateerde dat ondanks de aanzet die Kompas heeft gegeven, de transitie naar een kenniseconomie nog niet geheel is afgerond en het faseverschil nog niet geheel is ingelopen.

Rijk en regio hebben daarom een breed programma uitgewerkt dat zowel inzet op de (inter)nationaal kansrijke pieken energie, water en sensor-technologie, als op een brede transitie in regionaal belangrijke sectoren en het mkb. De in Kompas ingezette ontwikkeling om de «ijlheid» van de noordelijke economie tegen te gaan door concentratie van de economische activiteiten, zal verder worden versterkt door te streven naar concentratie van activiteiten in de noordelijke vier grote steden en de Eemsdelta. In totaal is voor het Pieken in de Delta-programma € 115–120 mln. beschikbaar.

Ook wordt er, in lijn met de wensen van de Kamer, een model uitgewerkt om de additionele middelen vanuit de Europese Structuurfondsen te koppelen aan het Pieken in de Delta-programma. Voor de komende vier jaar is vanuit deze fondsen € 125,5 mln. beschikbaar.

3.2 Start en monitoring voortgang van het programma

Het concept-programma zal worden beoordeeld door een nog in te stellen Programmacommissie van onafhankelijke vertegenwoordigers van bedrijfsleven, kennisinstellingen en Rijk en regio. De commissie zal naar verwachting in september bijeen komen. Het programma zelf zal dan in oktober 2007 van start gaan. Voorafgaand aan de start van het programma zal, net als voor de andere programma's, een nulmeting van

de regionale ontwikkeling en de doelstellingsindicatoren plaatsvinden.
Een eerste rapportage wordt in 2009 verwacht.

De minister van Economische Zaken,
M. J. A. van der Hoeven